

SEIKKO ESKOLA, **Yhdysvaltain lehdistö ja Suomen kriisi. Kevästä 1941 Pearl Harboriin. Tutkimus kansainvälisestä tiedonvälityksestä ja mielipiteenmuodostuksesta.** Historiallisia tutkimuksia, julkaissut Suomen Historiallinen Seura, 92. Helsinki 1973.

Seikko Eskola tunnetaan historiantutkijana, jonka kiinnostus on vähitellen alkanut yhä enemmän kohdistua tiedotusopillisiin teemoi-

hin. Hänen uusin kirjansa ei suotta ole respiittityö, joka valmistui Eskolan ollessa tiedotusopin akateemisen opettajanviran hakija; kirja on ilman muuta tiedotusopillisesti relevantti ja kiintoisa ja arviointin sitä nimenomaan tästä näkökulmasta. Työllä saattaa historiantutkimuksena olla ansioita ja myös puutteita, joita en ole pätevä arvioimaan.

Kirja alkaa pohdiskelulla Tapahtumakokonaisuuden käsittely lehdistössä tutkimuksen kohteena. Siinä Eskola erottaa kolme eri tasoa, joilla jonkin historiallisen tapahtumasarjan käsittely lehdistössä ilmenee: »Ensin ovat itse tapahtumat, sitten sitä koskeva tosiasiainformaatio — yleensä uutisten muodossa — ja kolmanneksi suhtautuminen siihen, siis kannanotot» (s. 9). Tätä vastaan ei ole huomauttamista, paitsi että tosiasiainformaatio ja kannanotot kietoutuvat todellisuudessa monin tavoin toisiinsa.

Alkupohdiskelussaan Eskola käsittelee myös »kiistanalaista objektiivisuutta ja sen tutkimista» (s. 11). Hän osoittaa tuntevansa ruotsalaisen Jörgen Westerståhlin kirjan *Objektiv nyhetsförmedling* — josta on todella paljon keskusteltu viime vuosina — sekä yhden Westerståhlin lähestymistapaa kritikoivan artikkelin, Lars Furhoffin *Statsvetenskaplig Tidskrift*issä 2/1970 julkaiseman. Sitä vastoin Eskolan lähdeluettelosta puuttuvat muut asiasta Ruotsissa käytetyt puheenvuorot, joiden tunteminen olisi objektiivisuuden tutkijalle varsin tärkeää.

Eskola sanoo (s. 13) yhtyvän Furhoffin siihen kritiikkiin, jonka mukaan Westerståhl on tosiasiaa mitannut eri tiedotusvälineiden yhdenmukaisuutta eikä objektiivisuutta. (Furhoff on samalla katsonut objektiivisuuden mahdottomaksi saavuttavaa ja siinä mielessä vääräksi ihanteeksi, mutta tämän hänen näkemyksensä ja sen seurausten pohtiminen ei ole mahdollista tässä yhteydessä.) Eskola siis panee lukijan odottamaan häneltä uudenlaista otetta ja uudenlaisia metodisia ratkaisuja hänen ryhtyessään empiriseen tehtäväänsä, jonka tavoitteeksi hän ilmoittaa »selvittää niin Yhdysvaltain lehdistön tiedonvälitystä kuin mielipiteitä Suomen kriisistä 1941» (s. 14) ja jonka osana hän lupaa myös tarkastella tiedonvälitystä »objektiivisuuden kriteerien valossa vertaa-

malla lehdistön antamaa kuvaa todelliseen tapahtumakulkuun» (s. 14).

Miten Eskola sitten onnistuu tehtävässään? Sen ensimmäisestä osasta hän toki suoriutuu: hän rekonstruoi huolellisesti Yhdysvaltain eräiden tärkeiden lehtien tavan kirjoittaa Suomesta jatkosodan alkamisvuotena, ja niin ikään hän kartoittaa kirjoitteluun vaikuttaneita tekijöitä, esim. Suomessa työskennelleiden kirjeenvaihtajien osuutta. Tämä kartoitus, joka tehdään erittäin konkreettisella tasolla, on kiinnostavuusasteeltaan vaihteleva; paikoin sitä häiritsee liiallinen pikkutarkkuus.

Mutta entäpä objektiivisuuden mittaaminen? Eskola toki pitkin matkaa vertailee Yhdysvaltain lehtien uutisten faktasisältöä jatkosotaa koskevien historiallisten tutkimusten sisältöön. Mutta Eskola ei tee selväksi, missä määrin hän luottaa mihinkin extra media datoihin, miksi hän ei ota huomioon myös olemassa olevia neuvostoliittolaisia extra media dataja jne. Kun hän kirjoittaa esim., että »uutisten kokonaisuudessa virheelliset sittenkin edustivat suhteellisen vähäistä osaa: noin tuhannesta tarkastellun sanomalehdistön Suomea käsittelevästä uutisesta, voidaan suoranaisia virheitä osoittaa vain noin puolessa sadassa» (s. 82), lukijan on aivan liiallisessa määrin vain luotettava tutkijaan.

Tämä koski vasta westerståhlilaisen objektiivisuuden ensimmäisen osatekijän asiallisuuden ensimmäistä komponenttia todennukaissuutta. Toisen komponentin relevanssin Yhdysvaltain lehtien kirjoittelussa Eskola on tarkistanut jakamalla kehityksen Suomessa tutkittavana ajanjaksona seitsemään laajempaan tapahtumakokonaisuuteen; näin hän pyrkii vertailukohteeksi luomaan kuvan siitä, mikä tapahtumien missäkin vaiheessa oli olennaista. Mutta jälleen ongelmaksi jää aivan liian eksplikoimaton extra media datojen valinta. Lopulta Eskola päätyy siihen, että »keskeisimpiä ilmiöitä ei päivälehdissä — — jäänyt tarkastelematta» (s. 169) ja »Suomen asema kansainvälisessä kentässä sai osakseen runsaasti huomiota» (s. 169), kun taas »Suomen sisäpolitiikasta uutisia näkyi vain Chicago Tribunes ja N.Y. Timesissa» (s. 169). Epäselväksi jää, missä määrin Eskola on relevanssitarkastelussaan ottanut huomioon

edes sen minusta keskeisen seikan kuin Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden taustan ja Suomen itsenäisyyden ajan virallisen ja epävirallisen Neuvostoliiton-politiikan samoin kuin Neuvostoliiton Suomen-politiikan valottamisen, mitä ilman yhdysvaltalainen uutisten lukija tuskin osasi asettaa vuoden 1941 tapahtumia relevantisti yhteyksiinsä.

Westerståhlilaisen objektiivisuuden toisen osatekijän puolueettomuuden ensimmäistä komponenttia tasapainoisuutta Eskola (s. 15) lupaa mitata näin: »uutistarjonnan tasapainoisuuden tutkimiseksi taas luodaan kvantitatiivinen kokonaisarkoitus niiden alkuperästä ja tarkastellaan, mistä eri näkökulmista tapahtumakulkuja on kuvattu». Mutta kun sitten empiirisessä tarkastelussa on käynyt ilmi mm., että »Suomen ja Neuvostoliiton konfliktia uutiset selostivat enemmän Suomen puolelta» (s. 81), loppuluvussa Eskola silti katsoo uutisinformaation täyttäneen verraten hyvin »objektiivisuuden yleiset kriteerit» (s. 172), siis myös tasapainoisuuden kriteerin. Mikähän tämä tasapainoisuuden kriteeri sitten onkaan?

Kaikkein heikoimmilla Eskola vihdoin on arvioidessaan objektiivisuuden toisen osatekijän toista komponenttia esitystavan neutraaliutta: »Uutisten kielenkäytön neutraalisuutta vastaan ei kokonaisuutena voi tehdä ratkaisevia huomautuksia. Mutta eräitä selviä puolueellisuudesta poikkeamia oli. Rikkeitä neutraalisuutta vastaan esiintyi melko runsaasti NYT:n Tukholman-materiaalissa Suomen vahingoksi. Koko Donald Dayn informaatio Helsingistä taas oli avoimesti Suomelle myönteistä, ei vain uutisvalinnaltaan vaan usein myös ilmaisultaan.» (s. 135). Tässä lukija ei enää voi antaa anteeksi Eskolan pinnallisuutta eikä sitä, että tämä ei eksplikoi minikälaisten operaatioiden jälkeen hän on arvioonsa päätenyt. Lukijan mieleen tulevat kielitieteellisen kirjallisuuden — aivan alkeellisenkin — tiedot siitä, miten monenlaisia vaikutuskeinoja kielessä on ja perustellusti voidaan kysyä, onko ehdottoman neutraalia kieltä edes olemassa. Niin ikään lukijan mieleen palautuu, että Suomi jatkosodassa oli konfliktissa sellaisen yhteiskunnan kanssa, jossa vallitseva

ideologia jyrkästi poikkesi niin suomalaisesta kuin yhdysvaltalaisesta ideologiasta, ja koska ideologia heijastuu kielestä, on vain kysyttävä miten yhdysvaltalaisissa uutisissa onnistuttiin pääsäännön mukaan kielellisesti neutraalilla tavalla kuvaamaan kyseistä konfliktia. En siis sano, että uutisissa ei ehkä näin olisi tehty — enhän voi tuntea asiaa — vaan ai-noastaan totean, että Eskola ei ole kyennyt tieteellisten pelisääntöjen mukaan osoittamaan näin tehdyn. Nyt asia jää uskon varaan.

Loppujen lopuksi minun siis on todettava, että Eskola ei tarjoa uudenlaista otetta eikä uusia metodisia ratkaisuja, joita häneltä sopii odottaa, kun hän on osoittanut edes hiukan tuntevansa Westerståhliin kohdistettua kritiikkiä. Eskola ei samalla tavoin eksplisiittisesti kuin Westerståhl samaista objektiivisuutta eri tiedotusvälineiden yhdenmukaisuuteen, mutta hän tuntuu samaistavan objektiivisuuden sellaisen kuvan antamiseen tapahtumista, joka vastaa Eskolaa miellyttävissä historiantutkimuksissa annettua kuvaa, joka on nähty Eskolaa miellyttävästä näkökulmasta ja joka on esitetty Eskolaa miellyttävällä kielellä. Näin ymmärrettyssä objektiivisuudessa ei tunnu olevan sijaa esim. sellaiselle syvemmälle, taustoja valottavalle relevanssille, jota edellä kaipasin. Kun tullaan kyllin korkealle abstraktiotasolle, kyseessä on vain westerståhlilaisuuden ilmene-mismuoto: yhden kulttuurin uutisvälitys/historiantutkimuskäytännön nostaminen ihanteeksi ja kaiken mitaksi. (Muistettakoon, että Westerståhl kirjansa alussa, ss. 4—7, kaunomaalilee länsimaiden ja mustamaalaa sosialististen maiden uutisvälitystä.)

Olen halunnut arvioida Eskolan kirjaa ja puuttua näihin asioihin, jotta meillä ei ainakaan kenenkään siitä varoittamatta pääsisi syntymään westerståhlilaista koulukuntaa. Artikkelissani Uutiset, maailmankuva ja objektiivisuus (*Sosiologia* 3/1974) olen yrittänyt ehdottaa uudenlaisia objektiivisuuden kriteereitä. Tiedän niiden olevan verraten väljiä ja täsmentämättömiä, mutta arvelen niiden soveltuvan Westerståhlin kriteerejä paremmin keskustelun pohjaksi.

Pertti Hemánus